

**Anna Rytko**

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie*

## **ZNACZENIE UGRUPOWAŃ INTEGRACYJNYCH W HANDLU ROLNO-SPOŻYWCZYM**

### *THE MEANING OF INTEGRATIVE FORMATIONS IN THE AGRI-FOOD TRADE*

**Słowa kluczowe:** integracja gospodarcza, światowy eksport rolno-spożywczy, struktura towarowa, ugrupowania integracyjne, ugrupowania integracyjne, handel rolno-spożywczy

*Key words:* economic integration, world agri-food export, the commodity structure, integrative formations, integrative formations, agri-food trade

**Abstrakt.** Celem badań było przedstawienie znaczenia i roli integracji gospodarczej w handlu międzynarodowym ze szczególnym uwzględnieniem handlu rolno-spożywczego. Obroty handlu międzynarodowego, w tym także wielkość obrotów i kierunki strumieni artykułów rolno-spożywczych, w dużym stopniu zależą od regionalnych procesów integracyjnych. Podstawowy cel pracy został zrealizowany na podstawie weryfikacji hipotezy badawczej, która zakładała, że ugrupowania integracyjne przyczyniają się do wzrostu obrotów, w tym także obrotów rolno-spożywczych. Wzrost ten jest zróżnicowany i zależy od formy integracji gospodarczej. W 2011 r. światowy handel rolno-spożywczy w 76% realizowany był przez ugrupowania integracyjne. W wielu ugrupowaniach obroty rolno-spożywcze zwiększały się szybciej niż obroty przemysłowe czy paliwami. Handel rolno-spożywczy realizowany był nie tylko w ramach handlu wewnętrznego. Tylko w UE, MERCOSUR i NAFTA obroty z własnym ugrupowaniem wynosiły ponad 50%, pozostałe ugrupowania handlowały głównie z krajami trzecimi, a odsetek ten był znacznie niższy.

### **Wstęp**

Współczesny rozwój społeczno-gospodarczy w coraz większym stopniu podyktowany jest procesami internacjonalizacji gospodarek. Procesy te obecnie nie sprowadzają się tylko do wymiany towarowej, jednakże ta odgrywa bardzo duże znaczenie i nadal jest najważniejszą formą współpracy gospodarczej. W wielu gospodarkach, szczególnie w krajach rozwiniętych handel międzynarodowy ma obecnie bardzo duży wpływ na procesy gospodarowania, stąd potrzeba kreacji handlu, realizowana m.in. za pomocą polityki integracyjnej. Tendencje do regionalnej integracji są coraz silniejsze, a co się z tym wiąże następuje istotna zmiana uwarunkowań handlowych pomiędzy różnymi krajami. Powstanie ugrupowań powiązanych gospodarczo zmienia wielkość obrotów handlowych, w tym także wielkość i kierunki strumieni artykułów rolno-spożywczych, które często podlegają tylko częściowej liberalizacji.

Handel artykułami rolno-spożywczymi, choć stanowi niewielki odsetek całego handlu światowego, mocno zwiększa swoje obroty handlowe i w niewielkim stopniu udziały w strukturze obrotów międzynarodowych. Długotrwała tendencja szybszego wzrostu eksportu wyrobów przemysłowych niż eksportu paliw, surowców czy żywności, obserwowana pod koniec XX wieku została zahamowana. Budnikowski [2006] wskazuje, że na początku lat 90. XX wieku udział wyrobów przemysłowych w całości obrotów towarowych przekroczył 50%, a w połowie tych lat osiągnął poziom 75%. Duży wzrost obrotów rolno-spożywczych wskazuje, że internacjonalizacja gospodarek realizowana w procesach globalizacji i integracji, zaczęła przynosić efekty, nie tylko w sektorze przemysłowym, ale także w sektorze gospodarki żywnościowej.

Celem badań było przedstawienie znaczenia i roli integracji gospodarczej w handlu międzynarodowym ze szczególnym uwzględnieniem handlu rolno-spożywczego. Zaprezentowano zmiany w strukturze towarowej w największych pod względem obrotów ugrupowaniach regionalnych. Tempo przyrostu obrotów międzynarodowych w różnych grupach towarowych i ugrupowaniach

integracyjnych nie jest takie samo. Analiza dynamiki importu poszczególnych grup towarowych oraz zmiany udziałów handlowych w poszczególnych ugrupowaniach pozwoliła na określenie roli i znaczenia integracji regionalnej dla handlu rolno-spożywczego.

### Material i metodyka badań

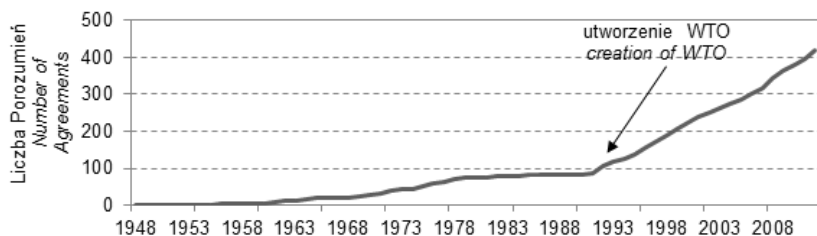
Podstawowy cel pracy został zrealizowany na podstawie weryfikacji hipotezy badawczej, która zakładała, że ugrupowania integracyjne przyczyniają się do wzrostu obrotów, w tym także obrotów rolno-spożywczych. Wzrost ten jest zróżnicowany i zależy od formy integracji gospodarczej. W badaniach, w których przeprowadzono analizę eksportu światowego dla drugiej połowy XX wieku oraz światowego handlu rolno-spożywczego w latach 2000-2011, posłużono się literaturą przedmiotu oraz danymi statystycznymi gromadzonymi przez Światową Organizację Handlu (WTO). Zastosowano podstawowe metody badawcze: metodę opisową, tabelaryczną i graficzną metodę prezentacji danych oraz metody statystyczne oceny poziomu cechy (średnie) i dynamicznej analizy zjawiska (wskaźniki jednopodstawowe i łańcuchowe).

W celu potwierdzenia hipotezy, przeanalizowano eksport światowy i tempo powstawania ugrupowań integracyjnych, a także wybrano ugrupowania integracyjne, które odgrywają istotną rolę w handlu artykułami rolno-spożywczymi, w ramach których zbadano dynamikę importu poszczególnych grup towarowych oraz zmianę udziałów importu rolno-spożywczego w omawianych ugrupowaniach integracyjnych w latach 2000-2011.

### Integracja gospodarcza a handel międzynarodowy

Procesy międzynarodowej integracji gospodarczej, obejmujące zarówno sferę realną, jak i politykę integracyjną, znacznie przyspieszyły po II wojnie światowej, ale eksplozja powstań ugrupowań integracyjnych obserwowana jest od lat 90. XX wieku (rys. 1). WTO, do której przez członków zgłaszane są różnego rodzaju porozumienia handlowe, odnotowała na 10.01.2013 r. aż 354 funkcjonujących regionalnych porozumień handlowych (RTA) [www.wto.org], z czego 270 dotyczyło handlu towarami. Porozumienia te odnoszą się do różnych form integracji gospodarczej. W większości są to porozumienia o wolnym handlu i wybiórcze układy handlowe, unie celne stanowią tylko 10% istniejących umów. Według Crawforda i Fiorentino [2005], ze wszystkich notyfikowanych w WTO porozumień aż 84% stanowiły strefy wolnego handlu. WTO [The WTO... 2011] podaje, że w 2010 r. ze wszystkich porozumień handlowych 44% stanowiły strefy wolnego handlu (FTA), a FTA łącznie z obszarami integracji gospodarczej stanowiły aż 73%, natomiast unie celne niespełna 8%.

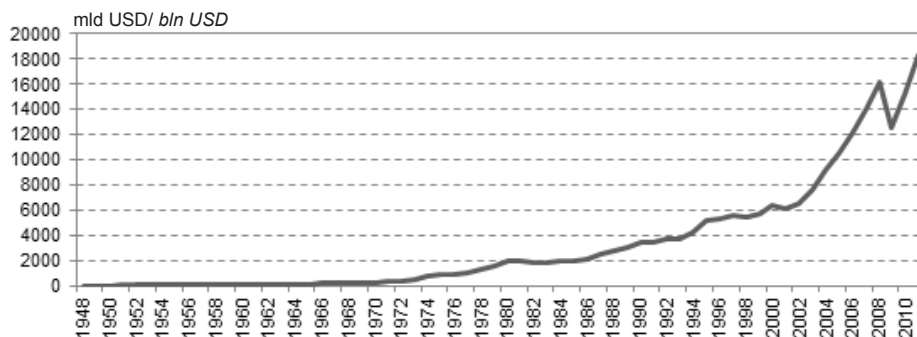
Zawarte układy handlowe rozpoczynają proces integracji, na którego efekty trzeba poczekać od kilku do kilkunastu lat. Dla przykładu stworzenie FTA zajmuje do 10 lat, choć po pierwszych trzech latach zauważalny był już niewielki wzrost obrotów handlowych. Oczywiście zależy to od



Rysunek 1. Wzrost liczby notyfikowanych w GATT/WTO regionalnych porozumień handlowych w okresie 1948-2012

Figure 1. The increase in the number of notified bodies in the GATT/WTO regional trade agreements in the period 1948-2012

Źródło: Boonekamp 2002 oraz uzupełnienia własne  
Source: Boonekamp 2002 and own supplement



Rysunek 2. Światowy eksport towarowy w latach 1948-2011

Figure 2. Global trade export in 1948-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WTO

Source: own elaboration based on WTO data

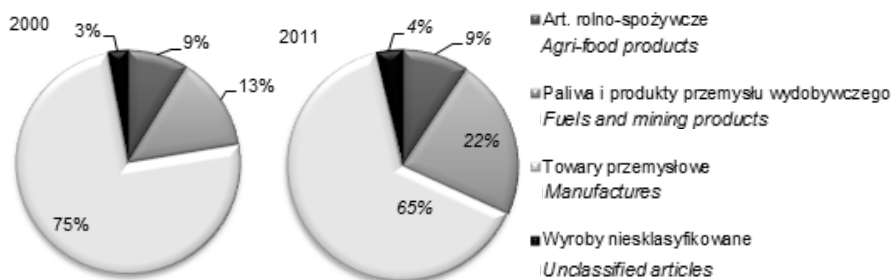
rodzaju towarów, wysokości obowiązujących stawek celnych i tempa ich obniżania. W przypadku artykułów rolno-spożywczych liberalizacja w wielu przypadkach jest stopniowa i niecałkowita. Jednakże każda poprawa warunków handlowych skutkuje wzrostem realizowanych obrotów. Dostrzeżono duże znaczenie polityki integracyjnej, która zmierza do eliminacji przeszkód w rozwoju współpracy gospodarczej i dlatego zaczęto masowo podpisywać regionalne umowy handlowe. Podpisane RTA w latach 90. XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku (powyżej 10 rocznie) na pewno przyczyniły się do wzrostu obrotów towarowych.

Na rysunku 2 przedstawiono wielkość światowego eksportu od 1948 r. do 2011 r. Odnotowano duży wzrost obrotów w latach 70. i 80. XX wieku, jednakże tempo obrotów wyraźnie przyśpieszyło w latach 90. i bardzo dużą dynamikę wzrostu osiągnęło na początku XXI wieku. Można zauważyć pewną analogię do tempa wzrostu liczby układów integracyjnych. Dane przedstawione na rysunkach 1 i 2 wskazują, że wystąpił podobny trend wzrostowy, co świadczy, że wzrost liczby tych organizacji miał wpływ na handel towarami.

### Światowy handel artykułami rolno-spożywczymi w latach 2000-2011

Wielkość światowego handlu towarami w 2011 r. wynosiła 18,3 bln USD. Największe obroty handlowe dotyczyły towarów przemysłowych, których udział w 2011 r. wynosił 65%. Eksport artykułów rolno-spożywczych stanowił 9,3% całego eksportu światowego (rys. 3). W badanym okresie udziały te zwiększyły się w niewielkim stopniu – o 0,5 p.p., natomiast zmniejszył się udział wyrobów przemysłowych – o prawie 10 p.p., a zwiększył udział paliw i produktów przemysłu wydobywczego – o 9 p.p.

Światowy eksport artykułami rolno-spożywczymi w 2011 r. wyniósł 1660 mld USD i był o 21% większy niż w 2010 r. Wzrost ten wynikał z dużego wzrostu cen żywności i surowców rolniczych. Wolumen światowego eksportu rolno-spożywczego w 2011 r. w porównaniu do roku poprzedniego wzrósł tylko o 4%. W latach 2000-2011 eksport artykułów rolno-spożywczych zwiększył się ponadtrzykrotnie, podczas gdy eksport towarów przemysłowych zwiększył się 2,5 raza, a paliw i surowców prawie pięciokrotnie. Warto dodać, że wielkość eksportu paliw wynikała z bardzo dużego wzrostu ich cen. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku artykułów rolno-spożywczych [International Trade... 2012]. W najmniejszym stopniu ceny wpłynęły na wielkość eksportu wyrobów przemysłowych. Porównując 2011 r. z 2005 r. wartość eksportu dla artykułów rolno-spożywczych wzrosła o 95%, dla paliw o 122%, a dla wyrobów przemysłowych o 58%. Wolumen eksportu w tym okresie wzrósł odpowiednio o 25, 9 i 30%.

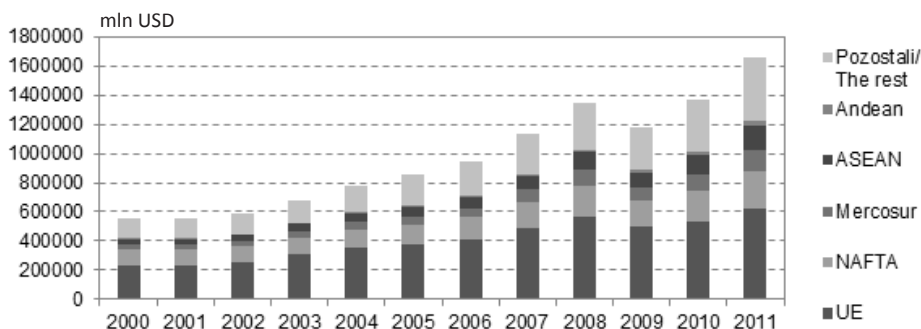


Rysunek 3. Struktura towarowa światowego eksportu w latach 2000 i 2011

Figure 3. The structure of world commodity exports in 2000 and 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WTO

Source: own elaboration based on WTO data



Rysunek 4. Wartość eksportu produktami rolno-spożywczymi poszczególnych ugrupowań integracyjnych w latach 2000-2011

Figure 4. The value of the global agri-food exports contribution of individual integrative formations in 2000-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WTO

Source: own elaboration based on WTO data

W handlu artykułami rolno-żywnościowymi dużą rolę odgrywają ugrupowania integracyjne. Eksport pięciu najistotniejszych ugrupowań, do których zalicza się UE, NAFTA, Mercosur, ASEAN (AFTA) i Grupa Andyjska (Andean)<sup>1</sup>, stanowił średnio w badanych latach 76% całego eksportu rolno-spożywczego. Wśród omawianych najstarszym i najbardziej zintegrowanym ugrupowaniem jest UE, która funkcjonuje jako unia celna i obszar integracji ekonomicznej. Podobną formę reprezentuje Mercosur. NAFTA jest obszarem integracji ekonomicznej, ale funkcjonuje jako strefa wolnego handlu. ASEAN jest tylko strefą wolnego handlu, a Grupa Andyjska ma charakter unii celnej. W 2011 r. największe udziały w światowym eksporcie rolno-spożywczym miała UE – 38%, następnie NAFTA – 15% i ASEAN – 11%. W analizowanym okresie zmalała rola UE i NAFTA na rzecz Aseanu i Mercosuru oraz pozostałych ugrupowań integracyjnych (rys. 4). W latach 2000-2011 największą dynamikę wzrostu światowego eksportu rolno-spożywczego odnotowano dla ugrupowań Mercosur, ASEAN i Andean.

W ramach poszukiwania odpowiedzi na pytanie, jak duże znaczenie pełnią ugrupowania integracyjne w handlu rolno-spożywczym, postanowiono dalszą analizę prowadzić dla wielkości importu do poszczególnych ugrupowań integracyjnych. Szybszy wzrost importu rolno-spożywczego niż przemysłowego obserwowany był w UE, NAFTA i ASEAN.

<sup>1</sup> UE powstała w 1958 r. – należy 27 krajów europejskich; NAFTA powstała w 1994 r. – należą: USA, Kanada, Meksyk; Mercosur powstał w 1991 r. – należą: Argentyna, Brazylia, Paragwaj, Urugwaj; ASEAN (AFTA) powstała w 1992 r. – należą: Kambodża, Brunei, Indonezja, Laos, Malezja, Myanmar (Birma), Filipiny, Singapur, Tajlandia, Wietnam; Grupa Andyjska powstała w 1988 r. – należą: Boliwia, Kolumbia, Wenezuela, Ekwador, Peru.

Tabela 1. Dynamika importu towarów rolno-spożywczych, paliw i produktów przemysłu wydobywczego oraz towarów przemysłowych w 2011 r.

Table 1. The dynamics of agri-food imports, fuels and mining industry products and industrial goods in 2011

Wyszczególnienie/ Specification		Dynamika importu (2011/2000)/ The dynamics of import (2011/2000) [%]	
		spoza ugrupowania/ outside the grouping	z ugrupowania/ with grouping
NAFTA	towary rolno-spożywcze/agri-food products	232	196
	paliwa i produkty przemysłu wydobywczego/ fuels and mining products	317	348
	towary przemysłowe/manufactures	184	127
ASEAN	towary rolno-spożywcze/agri-food products	354	490
	paliwa i produkty przemysłu wydobywczego/ fuels and mining products	566	675
	towary przemysłowe/manufactures	250	225
UE	towary rolno-spożywcze/agri-food products	236	268
	paliwa i produkty przemysłu wydobywczego/ fuels and mining products	425	408
	towary przemysłowe/manufactures	214	218
MERCOSUR	towary rolno-spożywcze/agri-food products	308	209
	paliwa i produkty przemysłu wydobywczego/ fuels and mining products	596	233
	towary przemysłowe/manufactures	359	338
ADEAN	towary rolno-spożywcze/agri-food products	395	349
	paliwa i produkty przemysłu wydobywczego/ fuels and mining products	920	555
	towary przemysłowe/manufactures	497	526

Objaśnienia/Explanation: przy liczeniu zmian importu, aby wykluczyć zmiany w dynamice spowodowane rozszerzeniem UE potraktowano jak 27 krajów zarówno w 2011 r. jak i 2000 r./when counting import changes to rule out changes in the dynamics of enlargement caused, EU concern as 27 countries in 2011 and the year 2000

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych WTO

Source: own calculation based on WTO data

Tabela 2. Struktura geograficzna importu rolno-spożywczego w poszczególnych ugrupowaniach integracyjnych w latach 2000 i 2011

Table 2. The geographical structure of the agri-food import in the various integration groupings in 2000 and 2011

Import/Import	Struktura importu/Structure of import [%]									
	UE		NAFTA		MERCOSUR		ASEAN		ANDEAN	
	2000	2011	2000	2011	2000	2011	2000	2011	2000	2011
Z ugrupowania/From another members	69	72	50	54	55	55	24	31	16	15
Z krajów trzecich/From the third countries	31	28	50	46	45	45	76	69	84	85

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych WTO

Source: own calculation based on WTO data

W ugrupowaniach integracyjnych Ameryki Południowej (Andean i Mercosur) szybciej rozwijał się handel paliwami i towarami przemysłowymi. Porównując dynamikę importu z podziałem na import od partnerów z ugrupowania i import z krajów trzecich warto zauważyć, że powstałe ugrupowania integracyjne nie dyskryminują handlu z krajami trzecimi. Dynamika wzrostu importu z

krajów nienależących do grupy była wielokrotnie większa niż dynamika importu z analizowanego ugrupowania integracyjnego. Dynamika importu artykułów rolno-spożywczych w ramach handlu wewnętrznego była większa od dynamiki importu z krajów trzecich tylko w przypadku ASEAN i UE. Tempo importu paliw było większe z ugrupowania niż spoza grupy w takich obszarach, jak: NAFTA i ASEAN. Natomiast dynamika importu towarów przemysłowych w ramach grupy była większa tylko w przypadku UE i ADEAN (tab. 1).

Forma i model integracji wpływa na wielkość obrotów realizowanych w ramach handlu wewnętrznego. W 2011 r. największe udziały importu artykułami rolno-spożywczymi od partnerów z ugrupowania miały UE – 72%, Mercosur – 55%, NAFTA – 54%, ASEAN – 31% i ANDEAN – 15% (tab. 2). Handel towarami przemysłowymi i paliwami w większości realizowany był z krajami trzecimi (wyjątek UE, która obrót towarami przemysłowymi podobnie jak artykułami rolno-spożywczymi, realizowała głównie w ramach ugrupowania).

W tabeli 2 wskazano zmiany udziałów importu rolno-spożywczego w omawianych ugrupowaniach. W relacji do 2000 r. udziały te w największym stopniu zwiększyły się w ASEAN – aż o 7 p.p., w NAFTA o 4 p. p. i w UE o 3 p.p., przy czym wzrost ten podyktowany był kolejnym rozszerzeniem ugrupowania.

### Wnioski

1. Ugrupowania integracyjne odgrywają duże znaczenie w wymianie międzynarodowej. Światowy handel rolno-spożywczy w 2011 r. w 76% realizowany był przez ugrupowania integracyjne. Wprawdzie zaobserwowano spadek o 3 p.p. w relacji do 2000 r., jednak obecnie coraz częściej podpisuje się bilateralne lub wielostronne układy regionalne (nie tylko pomiędzy krajami, ale pomiędzy istniejącymi ugrupowaniami a poszczególnymi krajami) bez wyodrębniania nazw nowych ugrupowań integracyjnych. Na dużą skalę tworzone są w szczególności strefy wolnego handlu. W okresie, gdy powstało najwięcej ugrupowań integracyjnych obserwowany był największy wzrost przepływów, w tym także rolno-spożywczych.
2. Obserwowany jest szybszy wzrost importu rolno-spożywczego niż przemysłowego i paliw w UE, NAFTA i ASEAN. W ugrupowaniach integracyjnych Ameryki Południowej (Andean i Mercosur) szybciej rozwijał się handel paliwami i towarami przemysłowymi.
3. W latach 2000-2011 największą dynamikę wzrostu światowego eksportu rolno-spożywczego odnotowano dla takich ugrupowań, jak: Mercosur, ASEAN i Andean, a dynamikę importu dla ASEAN i Andean. Dynamika importu artykułów rolno-spożywczych w ramach handlu wewnętrznego większa była od dynamiki importu z krajów trzecich tylko w przypadku ASEAN i UE.
4. Handel rolno-spożywczy realizowany był nie tylko w ramach handlu wewnętrznego. Tylko w UE, MERCOSUR i NAFTA obroty z ugrupowaniem wynosiły ponad 50%, co wynikało z formy integracji gospodarczej i realizowanej polityki handlowej. Im wyższy etap integracji gospodarczej i bardziej protekcyjna polityka handlowa, tym udziały importu realizowanego pomiędzy partnerami były większe. Podpisanie umów tworzących określone stopnie integracji gospodarczej to pierwszy etap procesu integracji. Kolejne, czyli wdrażanie i egzekwowanie zapisów często napotykały na problemy. Najlepsze efekty funkcjonowania odnotowano w przypadku UE, która reprezentuje model integracji ponadnarodowej.
5. Najszybciej rozwijającym się ugrupowaniem jest ASEAN, a duży udział krajów trzecich w imporcie wynikał z licznych umów regionalnych podpisanych pomiędzy tym ugrupowaniem a innymi krajami. Dla przykładu, strefy wolnego handlu powstały pomiędzy ASEAN a Australią, Nową Zelandią, Indiami, Japonią i Koreą Południową.

### Literatura

- Bagwell K., Staiger R.W. 1998: *Will preferential agreements undermine the multilateral trading system?* Economic Journal 108(449), s. 1162-1182.
- Boonekamp C. 2002: *Regional Trade Integration under Transformation*, Regional Trade Agreement Section, WTO Secretariat, Preliminary Draft prepared for the Seminar on Regionalism and the WTO, WTO Secretariat, Geneva, s. 4.
- Budnikowski A. 2006: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa, s. 21.
- Crawford J.A., Fiorentino R.V. 2005: *The Changing Landscape of Regional Trade Agreements*, Discussion Paper No 8, World Trade Organization, Geneva, s. 3.
- International Trade Statistics 2012*: World Trade Organization, Centre William Rappard, Geneva, s. 54.
- The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence*. 2011: World Trade Report, Geneva, s. 62.
- www.wto.org, dostęp 05.03.2013.

### Summary

*International trade flows, including the size of the turnover and directions streams agri-food products, to a large extent depend on the regional integration processes. The goal is to develop commodity and geographical changes in the structure of international trade, taking into account the largest in terms of turnover; regional integration groupings. The basic aim of the work was carried out on the basis of the research hypothesis verification, which assumed that integration groupings are contributing to the increase in turnover of agri-foodstuffs, however, this increase is dictated by the structure of the economy, and a form of economic integration model and the intensity of its trade policy. In 2011 the global agri-food trade in the 76% achieved by integration groupings. In many groupings agri-food turnover increased faster than the industrial turnover or fuels. Agri-food trade is carried out not only in the framework of internal trade. Only in the EU, NAFTA and the MERCOSUR internal turnover amounted to over 50%.*

Adres do korespondencji  
dr Anna Rytko  
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie  
Wydział Nauk Ekonomicznych  
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu  
ul. Nowoursynowska 166  
02-787 Warszawa  
tel. (22) 593 40 77  
e-mail: craft02@poczta.onet.pl